

Socijaldemokratija u novom ključu

Kratka istorija socijaldemokratije

Naziv „socijalista“ potiče od latinskog glagola sociare što znači spajati, udruživati. Najranija poznata upotreba ovog termina zabeležena je 1827. godine u Velikoj Britaniji u jednom broju časopisa Co-operative Magazine. Do početka 30-tih godina 19. veka, sledbenici Roberta Ovena u Velikoj Britaniji i Sen Simona u Francuskoj počeli su svoja uverenja da nazivaju „socijalizmom“. Da bi se naglasio demokratski karakter socijalizma ovaj termin prerastao je kasnije u naziv socijaldemokratija. Međutim, socijalizam i socijaldemokratija danas se najčešće koriste kao sinonimi, jer iako u teoriji postoji razlika, u praksi je ona neznatna.

Mada socijaldemokrate ponekad polažu pravo na intelektualno nasleđe koje seže do Platonove Države ili Utopije Tomasa Mora, stvarni početak socijaldemokratije je u prvoj polovinu 19. veka, a njeni koreni su u dvema velikim zapadnoevropskim revolucijama. Prva je Francuska buržoaska revolucija iz 1789. koja je utrla put političkim pogledima koji se pre fokusiraju na interese šire društvene zajednice, nego na interese kralja i crkve. Ovakva sekularizacija društva omogućila je da građani postanu baza suvereniteta države. Druga velika revolucija koja je utrla put socijaldemokratiji, bila je Industrijska revolucija koja je otpočela u Velikoj Britaniji početkom 19. veka, odakle se postepeno širila prema Zapadnoj Evropi. Njen rezultat je bio veliki porast radničke populacije.

Socijalizam je nastao kao reakcija na društvene i ekonomske uslove koje je u Evropi proizveo rast industri-

jskog kapitalizma. Socijalističke ideje ubrzo su počele da se vezuju za razvoj nove, ali rastuće klase industrijskih radnika koji su bili siromašni i poniženi. Politika laissez-faire ekonomije ranog 19. veka ostavljala je vlasnicima fabrika određene ruke u određivanju nivoa plata i radnih uslova. Niske plate bile su uobičajene, rad dece je bio široko zastupljen, radni dan je često trajao 14 sati, a pretnja nezaposlenošću bila je uvek prisutna. Stoga su rani socijalisti često tražili radikalnu, čak revolucionarnu alternativu industrijskom kapitalizmu. Nemački filozofi Karl Marks i Fridrih Engels razvili su složene i sistematične teorije koje su polagale pravo na otkriće „zakona istorije“ i proklamovali su neizbežnost revolucionarnog obaranja kapitalizma.

Međutim, napretkom demokratije, pre svega proširivanjem prava glasa na muškarce iz redova radničke klase, transformisan je karakter ranog socijalizma. Rast sindikata, političkih partija radničke klase i sportskih i društvenih klubova poslužio je pružanju veće ekonomske sigurnosti i integrisanju radničke klase u industrijsko društvo. U naprednim industrijskim državama Zapadne Evrope postajalo je sve teže posmatrati radničku klasu kao revolucionarnu snagu. Socijalističke partije sve više su usvajale zakonske i izborne taktike. Do kraja Prvog sveskog rata, socijalistički svet bio je jasno podeljen na one partije koje su moć tražile kroz glasačku kutiju i propagirale mirne reforme, i one, obično u manje razvijenim zemljama Istočne Evrope, kao što je Rusija, koje su proklamovale kontinuiranu potrebu za revolucijom. U Ruskoj revoluciji 1917. godine došlo je do raskola između revolucionarnih socijalista koji su, sledeći Lenjinov primer i boljševike, obično prihvatili naziv komunisti, dok su reformski socijalisti zadržali ime „socijalisti“ ili „socijaldemokrate“.

Ujedinjujući karakter socijalizma, ali i sve veća potreba za udruživanjem daleko su prevazilazili nacionalni nivo političkih partija i sindikalnih organizacija, što je dovelo do osnivanja Međunarodnog udruženja radnika u Londonu 1864. godine, poznatijeg kao Prva internacionala. To je bila prva velika međunarodna politička organizacija. Rasformirana je 1876. godine. Deceniju kasnije, u Parizu 1889. godine, osnovano je Međunarodno udruženje socijalističkih partija, poznatije kao Druga internacionala, koje je okupljalo političke partije i radničke organizacije iz 18 zemalja cele Evrope. Druga internacionala je rasformirana tokom Prvog svetskog rata, između ostalog, i zbog podeljenih stavova oko podrške, pomenutoj, Oktobarskoj revoluciji, što je dovelo do potpunog rascepa u nekada jedinstvenom socijalističkom pokretu na komunističko i socijalističko-socijaldemokratsko krilo. Posledica toga je bila stvaranje dve međunarodne organizacije: Kominterne – Komunističke internacionale (1919-1943), koja je okupljala komunističko krilo, i Socijalističke radničke internacionale (1923-1940), koja je okupljala socijalističko-socijaldemokratsko krilo; ova organizacija je obnovljena osnivanjem Socijalističke internacionale 1951. godine u Frankfurtu. Ona postoji i danas i najveća je globalna politička organizacija sa 168 članica.

Od 50-tih godina 20. veka evropske socijaldemokratske partije doživele su veliki uspon i sada su na vlasti u mnogim zemljama, samostalno ili kao deo koalicije, a socijalizam je danas vodeća politička sila, čije su vrednosti utkane u temelje Evropske unije. Međutim, u pomenutom periodu socijaldemokratske ideje prošle su kroz nekoliko revizionističkih faza. Najznačajnija promena dogodila se na polju shvatanja kapitalističkog načina proizvodnje, privatnog vlasništva i tržišta. Savremena socijaldemokratija više ne teži da ukine

kapitalizam, već da ga, kroz umerenu državnu intervenciju, obuzda i upregne u borbi za ostvarenje širih društvenih interesa koji predstavljaju fundamentalne vrednosti koje socijaldemokratija promoviše i za koje se zalaže, kao što su: solidarnost, jednakost, briga o svakom pojedincu ili grupi, socijalna pravda, zajednica, parlamentarna demokratija i vladavina prava, briga o dugoročnom razvoju, razvoj sindikalizma, očuvanje zdrave životne sredine i ekološka održivost, rodna i starosna ravnopravnost, prijateljski odnos države prema građanima, miroljubiva politika i sprečavanje oružanih sukoba...

Na kraju ove vrlo kratke šetnje kroz istoriju socijaldemokratije važno je naglasiti da ključ za razumevanje savremene socijaldemokratije upravo leži u shvatanju da je ona jedan određeni sistem vrednosti i da predstavlja jedan specifičan pogled na svet, kome političke partije mogu težiti ili udaljavati se od njega, bez obzira da li u svom imenu imaju reč „socijaldemokratska“ - „socijalistička“ ili je nemaju.

Ključne socijaldemokratske vrednosti

Jednakost

Jednakost je političko-društvena vrednost po kojoj se socijaldemokratija najjasnije razlikuje od svojih rivala, posebno liberalizma i konzervativizma.

Tradicionalni konzervativci veruju da je društvo po svojoj prirodi hijerarhijsko i zato ne prihvataju ideju društvene jednakosti i posmatraju je kao naprosto apsurdnu. Socijaldemokrate u potpunosti odbacuju ovakve stavove i smatraju ih odgovornim za negativne pojave i oblike ponašanja kao što su rasizam, fašizam, nacionalizam, diskriminacija...

Liberali su, s druge strane, privrženi jednakosti, ali, zbog toga što su po njima svi pojedinci jednake moralne vrednosti, imaju i pravo na jednaka prava i poštovanje. Ipak, liberali takođe veruju da su ljudi rođeni s vrlo različitim talentima i veštinama i da imaju pravo da u skladu s tim budu nagrađeni. Oni zato daju prednost formalnoj jednakosti prilika, ali ne vide nikakav razlog zašto bi ovo trebalo da dovede i do društvene i ekonomske jednakosti.

Socijaldemokratija je karakteristična po svom verovanju u društvenu jednakost ili faktičku jednakost prilika koja jedina može dovesti i do jednakosti ishoda.

Treba naglasiti da se društvena jednakost, kojoj socijaldemokratija teži, odnosi pre svega na dva aspekta:

1. Pravnu jednakost – Ovaj aspekt podrazumeva apsolutno jednaku mogućnost uživanja pravde za sve članove društva, bilo da su u pitanju pojedinci ili grupe građana.

2. Ekonomsku jednakost – Za socijaldemokratiju ovaj aspekt ne podrazumeva apsolutnu jednakost, kao kada su u pitanju prava, već ujednačavanje, odnosno težnju ka što većem smanjenju imovinskih razlika. Mada socijaldemokratija teži da i u ovom aspektu postigne apsolutnu jednakost, ona nažalost još uvek nije moguća.

U korist društvene jednakosti ili jednakosti ishoda može se navesti mnoštvo argumenata. Prvo, društvena jednakost podržava pravdu ili pravičnost. Socijaldemokrate, za razliku od liberala, nisu sklone da imovinsku nejednakost objašnjavaju urođenim razlikama u sposobnostima pojedinaca. Oni pre veruju da baš, kao što kapitalizam neguje takmičarsko i sebično ponašanje, tako i ljudska nejednakost u velikoj meri odražava nejednaku strukturu društva. Odnosno, najznačajniji oblici ljudske nejednakosti pre su rezultat nejednakog tretmana od strane društva, nego prirodne darovitosti. Ovo se odnosi kako na pojedince tako i na grupe. Svakodnevno smo svedoci njihovog različitog tretmana od strane društva. Na primer, pošto nemamo svi jednako dostupno lečenje, obrazovanje, životne uslove i slično, kako onda možemo postizati jednake rezultate? Možda je još očigledniji primer da nam je svima, bez izuzetka, garantovano pravo na život, ali da nam nije podjednako svima dostupno i lečenje. Kako onda možemo podjednako uživati pravo na život? Formalna jednakost koju zastupaju liberali je u svom zakonskom i političkom smislu očito neadekvatna, jer ne uzima u obzir strukturne nejednakosti kapitalističkog sistema.

Iz svega navedenog da se zaključiti da socijaldemokrate, za razliku od liberala i konzervativaca, veruju u neodvojivost slobode i jednakosti, odnosno da je jednakost za socijaliste fundament slobode. To se najbolje očituje na principu potreba-zadovoljenje koji je u osnovi ljudskog ispunjenja i

samoostvarenja. Potreba je nužda: ona zahteva zadovoljenje, ona nije prosto lakomisljena želja ili fantazija. Bazične potrebe kao što su potreba za hranom, vodom, domom, druženjem ili pripadnošću, fundamentalne su za položaj čoveka, što znači da je njihovo zadovoljenje, za socijaldemokrate, sama građa slobode.

Socijalisti smatraju da je državna intervencija najefikasniji način ostvarivanja većeg stepena društvene jednakosti u uslovima kapitalizma gde tržišna ekonomija igra glavnu ulogu. Da je tako, najbolje pokazuju primeri pozitivne prakse zemalja Evropske unije u kojima su socijaldemokratske partije bile ili su na vlasti. Osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog veka, socijalističke vlade u Holandiji, Irskoj i Švedskoj postigle su, intervencijom države, da najkvalitetnije obrazovanje bude dostupno svim građanima. Ove tri nacije danas su ujedno i tri najobrazovanije nacije na svetu. A efekti visokog nivoa obrazovanja imaju, naravno, pozitivne i dalekosežne posledice, tako da Irska danas ima najveći rast društvenog bruto proizvoda, od svih zemalja članica Evropske unije, dok je Holandija zemlja koja je najveći ulagač u svetu s preko sto četrdeset milijardi evra novih investicija godišnje. Stoga je očigledno da težnja za jednakošću nema samo karakter povećanja društvene pravde, već da ona predstavlja i meru kojom se obezbeđuje dugoročni razvoj društva, odnosno da je ona i isplativa. Ovo potvrđuje i primer Velike Britanije u kojoj je laburistička (socijaldemokratska) vlada, izdvajajući sredstva za reformu zdravstvenih fondova, zdravstvenu zaštitu učinila dostupnijom građanima, a prevencijom bolesti uštedela znatno više sredstava od onih koje je uložila.

Uvođenjem ovakvih mera socijaldemokratija obezbeđuje dugoročan razvoj društava i zbog toga što pozitivne mere, jednom uvedene od strane socijaldemokratskih vlada, buduće vlade, bile one liberalne ili konzervativne, više ne mogu

ukinuti, jer time rizikuju nezadovoljstvo građana i ugrožavaju svoj opstanak na vlasti. Da je tako, uverićemo se ako uporedimo nivo jednakosti u vreme osnivanja prvih socijaldemokratskih stranaka u devetnaestom veku, s nivoom jednakosti koji postoji danas, kada ove stranke participiraju u vlasti: razlika je više nego upadljiva.

Dakle, socijaldemokratija, težnja za jednakošću i društveni progres neodvojivi su.

Solidarnost

„Uzajamna pomoć je glavni razlog zbog kojeg je ljudska vrsta opstala i prosperirala.“

Petar Kropotkin

Solidarnost se danas obično shvata isključivo kao pomoć ugroženima. Ona to svakako jeste ali se ne može svesti samo na to. Za socijaldemokrate ona ima mnogo šire značenje. Sama solidarnost, njen pojam i načini na koje je bila shvatana, imaju veoma dugu tradiciju, koju je važno upoznati da bi se razumelo njeno današnje značenje i ono što ona predstavlja za savremenu socijaldemokratiju. Sama reč solidus potiče iz latinskih izvora i znači gusto – čvrsto (povezano). Pojam iz rimskog prava in solidum znači obavezivanje za zajednicu – jedan za sve, svi za jednoga. Tako već u periodu formiranja prvih oblika demokratije ovaj pojam igra veoma važnu ulogu i kroz medij apstraktnog prava povezuje strane osobe, komplementarne uloge i heterogene interese. U judeo-hrišćansko-islamskoj tradiciji ovaj pojam preobražava se u pojam bratstva i kao takav ostaje do Francuske buržoaske revolucije 1789. godine, kada postaje deo jakobinske revolucionarne parole: *liberté, égalité, fraternité* (sloboda, jednakost, bratst-

vo). Tokom 19. veka pojam solidarnosti prvo se pojavljuje uz pojam bratstva, da bi u periodu evropskih revolucija 1848. preuzeo njegovo mesto i da bi se u društvenom kontekstu opadajuće uloge crkve preobrazio u samozakonodavstvo. Iz ovoga se može videti da je pojam solidarnosti suštinski povezan s pojmovima slobode, jednakosti i zajednice.

Savremena socijaldemokratija, koja je i sama nastala iz međusobne solidarnosti građana, upravo na ovoj tradiciji, za razliku od liberalizma i konzervativizma, usvaja solidarnost kao vrednost koju je nemoguće odvojiti od shvatanja i izgradnje demokratije.

U srcu socijaldemokratije je ujedinjujuća vizija ljudskih bića kao društvenih stvorenja, sposobnih da prevaziđu društvene i ekonomske probleme, koja se, umesto samo na individualne napore, oslanjaju na moć zajednice. Dok liberali između pojedinca i društva prave „jasnu“ razliku, socijaldemokrate veruju da je pojedinac neodvojiv od društva.

Liberali i konzervativci često dokazuju da su ljudska bića u suštini sebična i egoistična. Socijaldemokrate, s druge strane, smatraju da je sebično, gramzivo, materijalističko ili agresivno ponašanje pre društveno uslovljeno, nego što je prirodno. Takve karakteristike su, za socijaldemokrate, proizvod društva koje ohrabruje i nagrađuje sebično i gramzivo ponašanje. Ljudska bića nisu stvorenja koja teže što većoj ličnoj koristi; njih na takvo delanje zapravo podstiče mehanizam kapitalističkog tržišta koje ih, kako sada stvari stoje, upreže u lov za profitom. Socijaldemokratija veruje da je prirodan odnos ljudi pre odnos saradnje, nego konkurencije. Iako ne odbacuju u potpunosti sve aspekte konkurencije, socijaldemokrate veruju da ona, ovakva kakva je, nametnuta od strane kapitalističkog tržišta, pojedince huška jedne protiv drugih, podstičući svakog od njih da porekne ili ignoriše svoju društvenu prirodu, umesto da je prihvati.

Pored toga što je solidarnost vrednost koja je fundamentalna za demokratiju i slobodu, i pored njenog moralnog karaktera koji budi empatiju i mogućnost istinskog međusobnog razumevanja kod ljudi, ona ima i ekonomski značaj. Nije teško sagledati njenu ekonomsku opravdanost ako pogledamo i uporedimo koliko, na primer, kreativnih ideja, znanja i profita jedna država gubi zbog toga što, recimo, siromašnima ili osobama s invaliditetom nije dostupno kvalitetno obrazovanje. Od svojih početaka pa do danas, socijaldemokratija smatra da je društvo u kome je obrazovanje dostupno samo bogatima i potpuno zdravima osuđeno na neuspeh.

Može se navesti još mnogo razloga koji sa stanovišta ekonomske opravdanosti govore u prilog solidarnosti; međutim danas, na početku 21. veka, čovečanstvo se susreće s problemom globalnog zagrevanja i otopljanja koji daleko nadilazi ekonomski karakter samog problema i suočava ga s mogućnošću katastrofe neslučenih razmera u veoma bliskoj budućnosti. Socijaldemokratija, koja igra vodeću ulogu u pokretu za smanjenje zagađenja i obuzdavanja procesa globalnog zagrevanja, ističe da su solidarnost i zajedništvo naše glavno oružje u toj borbi, a reči Petra Kropotkina s početka ovog teksta da je uzajamna pomoć glavni razlog zbog kojeg je ljudska vrsta opstala i prosperirala, u kontekstu ove borbe dobijaju posebno značenje.

Rodna ravnopravnost

Pol i rod su dve povezane, ali različite kategorije. Pol se tiče bioloških odlika neke osobe, a rod se odnosi na kulturno određene i društveno prihvaćene osobine povezane sa nečijim polom. Termin rod se najviše odnosi na ponašanje koje se smatra odgovarajućim za neki pol, kao i na društveni položaj

koji pripadnici tog pola zauzimaju. U dvadesetom veku je usvojeno opšte pravo glasa za ženski rod u svim državama u kojima se održavaju izbori za narodne skupštine (osim Kuvajta, gde su žene dobile pravo glasa 2005.), ali osim ove formalne jednakosti dalje se otišlo jedino u onim državama u kojima su socijaldemokratske vrednosti bile jače izražene. Socijaldemokratija teži da ostvari što veće učešće žena u političkom životu, a posebno u parlamentu i u izvršnoj vlasti. U Velikoj Britaniji, Irskoj, na Islandu i u drugim državama žene su zauzimale ili zauzimaju najviše pozicije izvršne vlasti. U nekim zemljama su doneti zakoni da žene moraju da čine 30% članova parlamenta.

U onim zemljama u kojima postoji gramatička razlika za rod, insistira se na zvaničnom usvajanju ženske verzije naziva profesije, na primer predsednica, sociološkinja i slično, i to predstavlja lingvističku ravnopravnost rodova. I dok su političku i lingvističku ravnopravnost podržavali i političari koji se zalažu za liberalnu ekonomiju, socijaldemokrate, ali i liberalne feministkinje su se zalagali i za ekonomsku jednakost. Ekonomska ravnopravnost rodova se odnosi na garantovanje jednakih plata za oba pola za isti posao, ili posao koji zahteva jednake kvalifikacije, kao i na zakone koji obezbeđuju veće šanse, za žene, za napredovanje na najviše položaje u preduzećima i drugim institucijama. Poseban vid zaštite ekonomskih prava žena je garantovanje posla, to jest zabrana otpuštanja, žena koje su zatrudnele, onemogućavanje poslodavca da postavlja pitanje mladim ženama pri zapošljavanju da li planiraju da zasnuju porodicu, kao i plaćanje pune plate tokom trudničkog i porođiljskog bolovanja. U nekim državama omogućeno je i muškarcima da koriste porođiljsko odsustvo. Rad u domaćinstvu, u nekim zemljama, služi kao osnova za zdravstveno i penziono osiguranje ili se čak dobija plaćena nadoknada, pa se tako pruža ekonomska sigurnost

nezaposlenim ženama. Posebna pažnja se posvećuje samohranim majkama i njihovim problemima, a besplatni vrtići su jedan od najvažnijih vidova pomoći. Jednake mogućnosti zapošljavanja u svim profesijama kao i jednake mogućnost sticanja obrazovanja su veoma važne za rodnu ravnopravnost.

Jednakost polova je iluzorna ako žene ne mogu da kontrolišu svoje telo, a jeftina ili besplatna kontracepcija i pravo na abortus to omogućavaju. Zakoni koji štite žene od fizičkog ili seksualnog nasilja ili pretnje nasilja takođe su neophodni. Rodna ravnopravnost se odnosi i na ravnopravni položaj homoseksualnih i transseksualnih pojedinaca u svim sferama života.

Tolerancija

Tolerancija je popustljivost ili trpeljivost prema tuđim shvatanjima, postupcima ili kulturnim i biološkim osobenostima. Kada se odnosi na sistem vrednosti neke osobe, tada se tolerancija ispoljava kao trpeljivost verskih, moralnih i političkih stavova sa kojima se individua ili grupa ne slažu. Džon Lok toleranciju analizira u svetlu religijske tolerancije, a Volter smatra da je tolerancija neophodna jer su pojedinci podložni greškama i promenama. Džon Stujart Mil povezuje toleranciju sa pitanjem slobode. Društvo se može mešati u slobodu delovanja svakog pojedinca samo u cilju samoodbrane i sprečavanja povrede prava drugih pojedinaca, dok svaki pojedinac ima potpunu autonomiju u ponašanju koje se tiče njega samog. Tako se dolazi do najtežeg pitanja tolerancije, da li se mogu tolerisati netolerantni pojedinci, dakle

pitanje je kada sloboda da se misli, govori i dela, ugrožava tuđu slobodu. Da li se netolerantni pojedncima može dozvoliti da šire netoleranciju, a samo kažnjavati direktne napade na one koji su u njihovoj nemilosti? Ovakvi problemi se uglavnom rešavaju na različite načine: promovisanjem političke korektnosti, zakonima koji zabranjuju širenje verske, rasne i nacionalne mržnje i slično. Osim vrednosti i stavova, toleranciju se odnosi i na kulturne razlike. Ove razlike mogu biti usled različitih tradicija ili mogu biti novostvorene, na primer način na koji su se oblačili pripadnici pank pokreta je izazivao netoleranciju kod onih koji su zastupali tradicionalne vrednosti. Prihvatanje drugačijeg oblačenja, muzike, običaja, ishrane i drugih kulturnih osobenosti koje se razlikuju od dominantne kulture je jedna od osnovnih pretpostavki modernog multikulturalnog društva. Socijaldemokratija takođe promoviše toleranciju osoba koje imaju alternativne seksualne orijentacije i usmerenja (homoseksualnu, transseksualnu).

Socijalna pravda

Društvena ili socijalna pravda je koncept pravde koja ide dalje od prostog poštovanja zakonskih i pravnih procedura, i odnosi se na uspostavljanja pravičnog ili nepristrasnog društva, koje bi stvarno izjednačilo mogućnosti i pozicije svih ljudi. Iako se sam termin ne upotrebljava dosledno od strane svih koji ga koriste, neke osnovne zajedničke osobine postoje i odnose se na uspostavljanje društva u kojem bi se individua i grupama omogućio pravičan/nepriistrasan tretman, kao i jednako učešće u blagodatima društva. Sam termin socijalna pravda blisko je povezan sa političkim filozofom Džonom

Rolsom i njegovom „teorijom pravde“. Prvi princip bi po njemu bio da „svaka osoba treba da ima jednako pravo na najširi totalni sistem jednakih osnovnih sloboda spojivih sa sličnim sistemom slobode za sve“ a ovaj princip se naziva i principom najveće jednake slobode. Drugi princip se odnosi na jednakost u nepristrasnim i pravičnim šansama za posao; a treći princip se tiče razlika u nejednakoj distribuciji bogatstva, to jest da najviše treba da dobijaju oni koji imaju najmanje. Socijalisti i socijaldemokrate kada govore o socijalnoj pravdi smatraju da ona treba prvenstveno da se odnosi na ekonomsko izjednačavanje ljudi, dakle na ekonomski egalitarizam koji bi se postigao progresivnim oporezivanjem i redistribucijom prihoda i svojine. Socijaldemokrate i socijalisti smatraju da se ovakva najveća sloboda ne može uspostaviti sve dok postoje ekonomsko zavisne osobe, pa se za njih socijalna pravda ogleđa u ekonomskoj nezavisnosti i slobodi. Između različitih struja u okviru socijalizma i socijaldemokratije postoje različita, pa čak i suprotstavljena gledišta o problemu ekonomskog izjednačavanja i nezavisnosti. Dok se socijalisti zalažu za maksimalno smanjenje privatnog vlasništva nad kapitalom, socijaldemokrate, a pogotovo zastupnici takozvanog trećeg puta, smatraju da je privatna ekonomska inicijativa neizbežna i veću pažnju posvećuju rešavanju problema deprivilegovanih grupa: dece, starijih osoba, samohranih roditelja, osoba sa invaliditetom i sl. Socijaldemokrate smatraju da se socijalna pravda najbolje uspostavlja progresivnim oporezivanjem, besplatnim školstvom i transfernim plaćanjem, dok se socijalisti uglavnom zalažu za radikalniju preraspodelu bogatstva. Socijalna pravda, kao socijaldemokratska vrednost, više se odnosi na individualnu nezavisnosti i slobodu, slobodu od gladi, nesigurnosti, nepravde i slično, pa tako promoviše individualnost, dok se solidarnost kao vrednost odnosi više na zajedništvo i kolektivne vrednosti.

Internacionalizam i globalizacija

Internacionalizam je tradicionalno jedan od ključnih ciljeva i vrednosti levih političkih partija i društvenih pokreta u svetu i predstavlja jednu od osnova društvenog legitimiteta socijaldemokratskih stranaka. Suštinski, internacionalizam podrazumeva da se međunarodni odnosi moraju temeljiti na međunarodnom sporazumevanju mimo pojedinačnih nacionalnih interesa, odnosno na povezivanju naroda izvan nacionalnih granica. To posledično znači implementaciju vrednosti solidarnosti na globalni, nadnacionalni nivo. Dakle, u programu svake socijaldemokratske stranke koja je odana univerzalnim levičarskim vrednostima, internacionalizam je predstavljen kao njeno temeljno opredeljenje u kontekstu današnjeg globalizovanog sveta. Međutim, procesi globalizacije koji su danas aktuelni zasnovani su na logici profita i kapitala, koja je u najvećoj meri nehumana i u koliziji sa osnovnim socijaldemokratskim vrednostima, a kao krajnji proizvod imaju brojne negativne efekte na veliki deo stanovništva. Međutim, socijaldemokratija ne odbacuje globalizaciju već naprotiv nastoji da je postavi na novim, humanijim osnovama i u određenom smislu reguliše. To praktično znači da ta regulativa mora da bude zasnovana na solidarnosti kojoj će doprineti izgradnja internacionalnih institucija koje će biti dovoljno jake da regulišu neobuzdanu vladavinu kapitala. Dakle, socijaldemokratske partije se zalažu za međusobnu saradnju društvenih pokreta i političkih stranaka na međunarodnom nivou, kroz globalizaciju koja će u centar staviti ljude, solidarnost i humanost, nasuprot aktuelnoj globalizaciji novca i kapitala.

Ekološka svesnost i održivi razvoj

„Zemlja se može eksploatirati i ogoleti tokom pet godina u korist brzog profita, ali stotinu godina čuvanja i negovanja neće u potpunosti otkloniti štetu“(Glikson, 1971).

Koncept održivog razvoja se odnosi na skladan odnos ekologije i privrede, koji će omogućiti da se prirodno bogatstvo naše planete sačuva i za buduće naraštaje. Može se reći da održivi razvoj predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, koji balansira između socijalnih, ekonomskih i faktora zaštite životne sredine. Jedan od ključnih elemenata koncepcije održivog razvoja, jesu prava budućih generacija. Ukazuje se na opasnost, po ljude i našu planetu, od politike ekonomskog rasta bez uzimanja u obzir mogućnosti regeneracije planete Zemlje. Besomučno eksploatisanje prirodnih resursa i zagađivanje životne sredine doprinosi uništavanju prirodnih habitata i izumiranju ogromnog broja životinja i biljaka; a milione ljudi dovodi u neposrednu opasnost. Naučni podaci govore o globalnom zagrevanju kao glavnom uzročniku sve većeg broja razornih tornada i katastrofalnih poplava. Da bi se rešili ovi problemi potrebna je saradnja svih država sveta. Ali ekonomske dimenzije održivog razvoja imaju apsolutni prioritet u pogledu globalne saradnje. Države u kojima je danas najzastupljenija priča o održivom razvoju su upravo one koje su zarad razvoja industrije uništile ekologiju planete, a danas očekuju od nerazvijenih država da poštuju ekološke propise koje same nisu poštovala. Sa prebacivanjem „prljave industrije,“ u nerazvijene zemlje, one postaju najveći zagađivači planete. Amerika, Kina i Indija su najveći svetski zagađivači, ove zemlje ne poštuju protokol iz Kjotoa i slične ekološke dogovore, i na njih pada najveća odgovornost za budućnost planete.

Nekontrolisanom eksploatacijom rizikujemo da pijaća voda postane privilegija, nedostupna stotinama miliona ljudi. Akutna nestašica vode i hrane značajno povećava rizik nastanka ratova zarad pukog preživljavanja.

Da bi se ostvario održivi razvoj neophodno je da se prevaziđe podela na sektorski centriranu privredu i da se uspostavi kros-sektorska kooperacija i integracija koja će omogućiti ekološki i društveno održivu ekonomiju. Globalne pretnje prirodnoj okolini zahtevaju globalna rešenja, ali treba prvenstveno delovati na lokalnom nivou. Zato se socijaldemokrate zalažu za unapredjenje ekološke politike, za upoznavanje i edukaciju javnosti i građana o merama očuvanja zdrave životne sredine, kao i o mogućnostima održivog razvoja, a sve to u ime odgovornosti koju imamo prema sebi, prema Zemlji, i prema budućim generacijama.

Ključne socijaldemokratske ličnosti

Svetozar Marković

Socijalističke ideje su u Srbiju stigle relativno rano zahvaljujući Svetozaru Markoviću, koji se s njima upoznao za vreme studija tehnike u Petrogradu. Tokom boravka u Rusiji bio je aktivno uključen u rad revolucionarnih kružoka na kojima se susreo s idejama Černiševskog koje su imale veliki uticaj na njegovo shvatanje socijalizma. Studije nastavlja u Cirihu gde počinje da proučava teorijski socijalizam.

Kao veoma mlad počinje da se bavi publicistikom. Zbog članka pod nazivom Srpske obmane, objavljenog u novosadskoj Zastavi, gubi stipendiju pošto je u njemu napao ceo državni sistem u Srbiji.

Ostavši bez sredstava, vraća se u Srbiju i izdaje list Radenik, a potom u Kragujevcu, list Javnost. Svu svoju delatnost usmerava u pravcu rešavanja političkih problema i pripreme masa za ostvarivanje građanskih prava revolucionarnim putem. Njegovo glavno delo, Srbija na istoku, raspravlja o društvenim, ekonomskim i političkim problemima Srbije sa socijalističkih pozicija, zastupajući ideje demokratije, republike, socijalne pravde i demokratskog federalizma, stvaranje samostalnih nacionalnih država sa demokratskim uređenjem kao rešenja za još uvek porobljene Južne Slovene i protivio se ekspanzionističkim težnjama u Srbiji.

Insistirajući na angažovanoj književnosti, Svetozar Marković je izvršio veliki uticaj na romantičarske pisce i pesnike, posebno na Đuru Jakšića i Jovana Jovanovića Zmaja. Njegovi članci imali su veoma veliki uticaj na dalji tok razvoja srpske književnosti, a posebno na stvaralaštvo mlađe generacije pisaca.

Zbog napada na vlast, 1874. godine osuđen je na devet meseci zatvora, iz kojeg je izašao s teško narušenim zdravljem. Umro je od tuberkuloze u 28. godini života u Trstu.

Dimitrije Tucović

Dimitrije Tucović je pripadao drugoj generaciji srpskih socijaldemokrata. Bio je istaknuti vođa i teoretičar socijalističkog pokreta u Srbiji, osnivač Srpske socijaldemokratske partije, pokretač i urednik Radničkih novina i Borbe. Rođen je u selu Gostilja na Zlatiboru 1881. godine. Kad je 1899. godine došao u Beograd da završi gimnaziju, već je bio pristalica socijalističkih ideja. S Radovanom Dragovićem, koji je na njega izvršio veliki uticaj, pristupa propagandi socijalizma. Kad je 1901. godine obnovljeno Beogradsko radničko društvo, Tucović ponovo formira socijalističku grupu velikoškolaca i ulazi u upravu Društva. Godine 1902. organizovao je demonstracije studenata u Senatu protiv Nikole Pašića. Uz pomoć Tucovića i Dragovića obnovljen je raniji Odbor za vodstvo pokreta i osnovan je Centralni odbor, koji je imao zadatak da izvrši sve pripreme za stvaranje političke partije. Tucović je bio na čelu martovskih demonstracija protiv kralja Aleksandra Obrenovića koje su održane 5. marta 1903. godine.

Posle majskog prevrata u Beogradu je 2. avgusta 1903. godine održan Osnivački kongres Srpske socijal-demokratske partije. Ova partija je svoje ideje iznosila u Radničkim novinama, čiji je urednik bio Tucović.

Dimitrije Tucović je saradivao i u stranim listovima i časopisima, kao što su: Vorwrts, Arbeiter Zeitung, Der Kampf, Dei neue Zeit.

Godine 1904. s drugovima osniva prvi savez radničkih sindikata SSDP i uvodi ga u Socijalističku internacionalu. Godine 1910. partija pokreće teorijski časopis pod nazivom Borba, čiji je glavni urednik takođe bio Tucović. Delovanje Dimitrija Tucovića i danas je obrazac socijaldemokratskog patriotizma, jer je on, zajedno s drugim srpskim socijaldemokratama, glasao protiv ratnih kredita želeći da spreči Prvi svetski rat, ali je među prvima otišao u dobrovoljce i poginuo u Kolubarskoj bici novembra 1914. godine kao pripadnik Moravske divizije, u borbi protiv austrougarske vojske.

Hoze Luis Rodrigez Zapatero

Zapatero (José Luis Rodríguez Zapatero) je rođen 1960. u Valjadolidu. Odrastao je u gradu Leon, odakle potiče njegova porodica. Studirao je Pravni fakultet Univerziteta u Leonu, gde je diplomirao 1982. godine. Posle diplomiranja je ostao na fakultetu kao asistent do 1986. Stranci PSOE pristupio je još 1979. Izabran je 1986. u Parlament u kome je bio najmlađi poslanik. Od tada do danas neprestano je bio poslanik u španskom Parlamentu. Formirao je 2000. frakciju unutar partije koju je je nazvao Novi talas i koja je predstavljala ideološku i političku sredinu između

Blerovog Trećeg puta i Šrederovog Novog centra. Jula iste godine postaje generalni sekretar partije zastupajući: integraciju stranaca svih nacija i rasa; davanje prioriteta obrazovanju i stvaranju dobrih poslova za mlade, kao i pomoć države onima koji imaju preduzetničku inicijativu. Marta 2004. Zapatero postaje premijer, posle parlamentarnih izbora na kojima PSOE osvojio većinu mesta u Donjem domu Parlamenta. Izborna obećanja su se odnosila na održanje izbalansiranog budžeta, obezbeđivanje kompijuteru studentima, dalje investicije u naučna i tehnološka istraživanja. Zapatero se kao premijer bavio mnogim socijalnim pitanjima kao što su rodno motivisano nasilje i diskriminacija, istopolni brakovi, razvodi, briga o onima kojima je potrebna svakodnevna nega. Zapatero je povećao minimalnu platu i izveo španske trupe iz Iraka. Na izborima Marta 2008. PSOE je osvojila većinu mesta u Parlamentu, a Zapatero je ostao premijer Španije.

Segolen Rojal

Mari-Segolen Rojal (Marie-Ségolne Royal) je rođena 1953. u Dakaru, gradu koji je danas prestonica Senegala, a koji je u to vreme bio pod francuskom kolonijalnom upravom. Posle završenih studija ekonomije upisala je Institut d'Études Politiques de Paris gde je došla u kontakt sa feminizmom. Segolen je takođe završila i École Nationale d'Administration, elitnu francusku školu za političare. Tokom studija je izbacila Marie iz svog imena i ostavila samo Segolen. Posle diplomiranja 1980. zaposlila se kao sudija administrativnog suda. Počinje da radi 1982. u timu Žak Atalija, specijalnog savetnika predsednika Fransoa Miterana, gde se bavila obrazovanjem i spoljom politikom.

U Parlament ulazi 1988. gde ostaje do 1992. godine. Ponovo je bila poslanica u Nacionalnom parlamentu u periodu 1993-1997, kao i u periodu 2002-2007. Od aprila 1992. do marta 1997. bila je ministarka životne sredine, a od juna 1997. do marta 2000. bila je zamenica ministra za obrazovanje. Od marta 2000. do maja 2002. bila je zamenica ministra za porodicu i detinjstvo. Najavila je 2006. godine svoju kandidaturu za predsednika Francuske, a maja 2007. u drugom krugu predsedničkih izbora dobila je 47% glasova. Njena kampanja se najviše oslanjala na zaštitu porodice i dece, a manje na ekonomiju, ali i tu je predlagale snažan socijalni zaokret. Zalagala se za uvećanje najmanjih državnih penzija za 5%, povećanje minimalne mesečne zarade na 1500 evra, pomoć osobama sa invaliditetom, garantovanje posla ili prakse za posao za svakog završenog studenta u roku od 6 meseci, kao i 10 000 beskamratnih kredita za mlade ljude. Segolen se takođe veoma zalaže za prava žena, kao i homoseksualaca. Usled nepopularnosti predsednika Nikolasa Sarkozija, kao i zbog svojih kvaliteta i vrednosti, Segolen ima velike šanse da 2012. postane prva predsednica Francuske.

Vili Brant

Vili Brant (Willy Brandt) je rođen kao Herbert Fram u Lubeku, Nemačka, 1913. godine. Majka mu je samohrana, a odgajio ga je majčin očuh. Godine 1929. pridružio se SPD-u. Ova levo orijentisana partija bila je zabranjena od strane Hitlera 1933. godine. Da bi izbegao hapšenje od strane nacista, pobeo je u Noveršku iste godine, uzeo pseudonim Vili Brant da ga ne bi otkrili, i postao novinar. Kada je Nemačka izvršila invaziju na Norvešku, Brant je ponovo pre-

begao, ovaj put u Švedsku. Nakon rata, vratio se u Norvešku, gde je počeo da radi u kancelarije za spoljne poslove Norveške u Berlinu. 1948. godine je ponovo zatražio nemačko državljanstvo, koje je su mu oduzeli nacisti. Brant se pridružio kancelariji berlinskog gradonačelnika i ponovo postao aktivan u SPD-u. Izabran je 1949. godine u Bundenstag, a 1957. godine imenovan za gradonačelnika Zapadnog Berlina i tu funkciju je obavljao do 1966. Tokom ovog perioda hladni rat je eskalirao, a sovjetska blokada je dovela do izgradnje berlinskog zida 1961. Brant je bio kandidat SPD-a za kancelara 1961. i 1965. godine, ali su tu funkciju ipak obavljali članovi CDU-a. Postao je predsednik SPD-a 1964. i tu funkciju je obavljao do 1987. Imenovan je 1966. za vice-kancelara i ministra spoljnih poslova u vladi Kurta Kiesingera. 1969. godine je postao kancelar. Tokom obavljanja ove funkcije ostao je upamćen po svojoj Ostpolitik, politici u sklopu koje je Zapadna Nemačka nastojala da poboljša odnose sa svojim susedima na istoku. Ovo je bila prva inicijativa ovakvog tipa nakon Drugog svetskog rata. Zapadna Nemačka je formalno prihvatila svoju novu granicu (sa Poljskom) i uputila jedno izvinjenje zbog ponašanja Nemačke tokom rata. Brant je nameravao da smanji tenzije koje su postojale zbog Hladnog rata u pogledu pitanja podeljene Nemačke. Brant je takođe poboljšao odnose sa Nemačkom Demokratskom Republikom (Istočnom Nemačkom). Brantu je 1971. godine dodeljena Nobelova nagrada za mir. Povukao se 1974. godine sa mesta kancelara nakon što je otkriveno da je jedan od njegovih pomoćnika tajni agent koji je radio za Istočno Nemačku tajnu službu Štazi. Prestao je da bude predsednik SPD-a 1987. godine, ali je ostao njegov počasni predsednik. Bio je predsednik SI od 1976. godine pa sve do smrti 1992. godine.

Ulof Palme

Ulof Palme (Sven Olof Joachim Palme) je rođen u Östermalmu u Švedskoj 1927. godine. Nakon uspješne karijere studentskog vođe, postao je sekretar švedskog socijaldemokratskog predsednika vlade Tage Erlandera 1953. godine. Palme se pridružio vladi 1963. godine, prvo kao ministar bez portfelja, pa ministar transporta i ministar obrazovanja. Kao ministar obrazovanja 1968. je kritikovao američko bombardovanje Vijetnama kao ratni zločin, zbog čega je Amerika prekinula na godinu dana diplomatske odnose sa Švedskom. Godine 1969. je nasledio Erlandera na mestu predsednika vlade. Izbore je izgubio 1976. godine, što je za posledicu imalo prekid 44. godišnje neprestane socijaldemokratske vladavine u Švedskoj. Međutim, vodio je svoju partiju ka poredama na izborima u 1982. i 1985. godini, te je ponovo postao predsednik (manjinske) vlade. U februaru 1986. godine, Ulof Palme je ubijen dok je sa svojom suprugom šetao na putu od kuće do bioskopa. Njegov ubicu nikad nije izveden pred lice pravde. Ulof Palme je uživao značajan međunarodni ugled. Osnažio je striktnu politiku neutralnosti, nastojeći da od severne Evrope načini “zonu bez nuklearnog naoružanja”, bio je pregovarač Ujedinjenih nacija (UN) tokom Iračko-iranskog rata. Pored toga neumorno je zagovarao interese zemalja u razvoju.

Felipe Gonzales

Felipe Gonzalez Marques (Felipe Gonzlez) je rođen 1942. godine. Sin je španskog farmerskog radnika. Pridružio se socijalističkoj partiji (PSOE) u vreme kad je bila zabranjena

pod Frankovom diktaturom. Postao je njen generalni sekretar 1974. godine, a sama partija je legalizovana 1976. godine. Gonzales je modernizovao PSOE, odričući se zadnjih ostataka marksističke politike. PSOE je pobedila na opštim izborima 1982. godine, nakon čega je Gonzales postao prvi socijalistički predsjednik vlade (i u to vrijeme, najmlađi šef vlade u Evropi). Ostao je na toj poziciji narednih 13 godina. U okviru njegove administracije, Španija (koja je bila pod fašističkim diktatorstvom od završetka civilnog rata 1939. godine), postala je članica NATO-a 1982. godine i Evropske unije 1986. godine. S pravom se može tvrditi da je Gonzales taj koji je transformisao Španiju u modernu evropsku državu.

Vim Kok

Vim Kok (Wim Kok) je rođen 1938. godine. Nakon završetka fakulteta, pridružio se osoblju najvećeg sindikata u Holandiji, NVV, koji je imao vrlo jake linije povezanosti sa socijaldemokratskim pokretom. Godine 1973. je postao predsjednik NVV-a (koji se kasnije udružio sa katoličkim sindikatom NKV i osnovao FNV; Kok je preuzeo predsjedavanje novom organizacijom). U periodu od 1979. do 1982. godine, Kok je, takođe, bio predsjednik Evropske sindikalne federacije. Nakon što je sišao sa svoje pozicije u FNV-u 1986. godine, Vim Kok je postao član holandskog parlamenta, predstavljajući Holandsku Stranku Rada (PvdA). Ubrzo nakon toga, postao je lider PvdA frakcije u Parlamentu, i samim tim lider opozicije. 1989. godine, PvdA je oformila koalicionu vladu sa Hrišćansko demokratskim savezom. Kok je postao zamenik predsjednika vlade i ministar finansija. Postao je predsjednik vlade Holandije 1994. godine, u prvoj koalicionoj vladi koja je u potpunosti bila sačinjena od soci-

jaldemokratskih i liberalnih partija. Ova “purple coalition” imala je dva mandata i bila veoma uspešna, bar što se tiče ekonomske sfere. Kao ministar finansija, a kasnije i kao predsednik vlade, Vim Kok je stekao reputaciju štedljivosti, ekonomičnosti i ekspertize. Uveo je veliki broj mera sa kojima je smanjio javne troškove. Mere su uključivale ograničenja u pogledu nemogućnosti prava na osiguranje, pokret koji je shvaćen kao kontroverzan čak i u okviru njegove partije. Kok je zahtijevao od PvdA da ukine ideologiju tvrdih socijalista. Kao predsednik vlade smatran je za državnika koji je prevazišao partijsku politiku. Pod njegovom administracijom “polder model” je privukao međunarodnu pažnju i poštovanje. To je pristup u sklopu kojeg se donose odluke koje zahtevaju pregovaranje, kompromis i postizanje koncenzusa između strana koje imaju različite interese, bez obzira da li su ti interesi od društvenog ili političkog značaja, u nameri da se dode do rešenja prihvatljivog za sve.

Žak Delor

Žak Delor (Jacques Delors) je rođen 1925. godine. Njegova najupečatljivija međunarodna pozicija bila je pozicija predsednika Evropske komisije i veštog protagoniste daljih evropskih integracija. Delor je svoju karijeru započeo 1945. godine u okviru Francuske centralne banke. Nakon toga, pridružio se osoblju predsednika vlade De Goliste, Žaka Kabana Delmasa. 1974. godine, pridružio se novoj socijalističkoj partiji formiranoj od strane Fransa Miterana i postao njen glavni ekonomski savetnik. Nakon toga je preuzeo funkciju Ministra za ekonomska pitanja i finansije u okviru levičarske vlade predvođene Pjerom Mejorom. Žak Delor je postao predsednik Evropske komisije 1985. godine. i na toj poziciji zadržao se

skoro 10 godina. Tokom njegovog predsedavanja, veliki broj najvažnijih evropskih projekata je implementirano (unutrašnje tržište, monetarna unija) ili pripremljeno (uvođenje jedinstvene evropske valute, eura). Bio je najveći politički predstavnik Evropske komisije do sad, i postigao je svetsku slavu i stekao poštovanje kao kompetentan i harizmatičan evropski političar. Od momenta kada se sa pozicije aktivnog političara povukao u penziju, često je izražavao svoju zabrinutost zbog toga što Evropska komisija nije uživala punu demokratsku zakonitost i javnu odgovornost.

Mario Soareš

Mario Soareš (Mario Soares) je rođen u Lisabonu 1924. godine. Još kao veoma mlad postao je aktivni oponent diktatorstva desničarskog krila u Portugalu i mnogo je puta, u toku posleratnih godina, bio hapšen od strane PIDE-a, tajne policije diktatora Antonija de Oliverija Salazara. Soareš, koji je radio kao nastavnik i pravnik, prvo je bio član portugalske komunističke partije. 1951. godine, odrekao se komunizma i postao demokratski socijalista. Bio je jedan od osnivača socijalističkog političkog pokreta Portugalske socijalističke akcije, koja je osnovana u Švajcarskoj. 1968. godine, ponovo je uhapšen od strane PIDE i progнан u Sao Tome. Vratio se u Portugal kasnije u toku iste godine kada je Salazara zamenio predsednik vlade Marčelo Kaetano. Istinske opozicione partije ostale su i dalje zabranjene, pa je Soareš ponovo proteran 1970. godine. Živeo je u Italiji i nakon toga u Francuskoj, gde je i Portugalska socijalistička partija ponovo osnovana. Soareš je postao njen prvi generalni sekretar.

Nakon “Karanfilske revolucije” 25. aprila 1974. godine, proterani opozicioni lideri vratili su se u Portugal. “Pokret

oružanih snaga” koji je organizovao revoluciju imenovao je Marija Soareša za ministra za preookeanske pregovore, čije je zaduženje bilo davanje nezavisnosti portugalskim kolonijama. Brojni konflikti su ubrzo nakon toga nastali između komunista i socijalista koji su bili deo nove portugalske vlade. Soareš je igrao ključnu ulogu kao modernista koji je opozicionirao radikalnim aspiracijama komunističkih i revolucionarnih snaga. 1976. godine, prvi slobodni demokratski izbori održani su u Portugalu. Soarešova Socijalistička partija Portugala osvojila je najveći broj mesta, nakon čega je Mario Soareš postao prvi socijalistički predsednik vlade (prvo sa manjinskom vladom i nakon toga u okviru koalicije sa Hrišćanskim demokratama). Ova vlada je pala 1978. godine, ali je Soareš još jednom bio predsednik vlade i to u periodu od 1983. do 1985. godine. U toku ovog perioda, pregovori za pristupanje Portugala EU bili su u toku, što je rezultiralo pristupanjem Portugala EU 1986. godine. Soareš je nakon toga izabran za predsednika Portugala, i to dva puta, prvi put 1986. i drugi put 1991. godine. Otišao je u penziju 1991. godine, ali je još jednom učestvovao na predsedničkim izborima 2006. godine. Osvojio je 14% glasova, zauzimajući treće mesto.

Andreas Papandreu

Andreas Papandreu (Andreas Papandreou) rođen je 1919. godine, kao sin Georga Papandreua, vodećeg grčkog liberalnog političara svih vremena. Kao student, Andreas je bio aktivan u okviru Trotske grupa. 1939. godine, kada je Grčka bila pod autoritarnim režimom Jonazisa Metaksasa, Andreas Papandreu je uhapšen i mučen. Nakon puštanja iz zatvora, bilo mu je zabranjeno da ostane u zemlji i on se preselio u SAD. Uzeo je američko državljan-

stvo i predavao je na brojnim američkim univerzitetima. Vratio se u Grčku 1959.godine i od samog početka je bio aktivan kao ekonomista. Njegov otac Georg postao je 1963. godine predsednik Vlade Grčke i Andreas je postao njegov glavni savetnik za ekonomska pitanja. Pošto se odrekao se svog američkog državljanstva, izabran je u Parlament Grčke 1964.godine. Naredne godine je bio upleten u Aspida zaveru i optužen da je radio u dosluhu sa ekstremnim levičarskim vojnim frakcijama u Grčkoj.Kada je desničarski pukovnik Georg Papadopoulos izvršio vojni udar 1967. godine, Georg i Adreas Papandreu su bili uhapšeni. Georg je preminuo 1968. godine, tokom trajanja njegovog kućnog pritvora, a Andreas je još jednom proteran iz zemlje. U izgnanstvu, formirao je novu antidiktatorsku organizaciju - Panhelenski oslobodilački pokret (PAK).

Nakon pada vojne hunte 1974. godine, Andreas se iste godine vratio u Grčku gde je osnovao novu partiju zasnovanu na principima PAK-a, Panhelenski socijalistički pokret (PASOK). Partija u prvom periodu svog delovanja nije osvojila značajan broj glasova, ali je na izborima održanim 1981. godine, PASOK ostvario pobedu na državnom nivou, a Andreas Papandreu je postao prvi socijalistički predsednik Vlade Grčke. Period u toku kojeg je on vodio Vladu poznat je po jasnom prekidu sa svim onim što je bilo u prošlosti i to u mnogim pogledima. On se protivio ulasku Grčke u EU i zalagao se za izlazak iz NATO-a (bio je neuspešan po oba pitanja). Brojne dalekosežne socijalne i ekonomske reforme su realizovane u ovom periodu. PASOK je zabeležio još jednu pobedu na izborima održanim 1985. godine, ali je izgubio na izborima održanim 1989. godine. Nakon dugotrajne političke krize 1990. godine desničarska Nova Demokratska stranka preuzela je vladu. U toku posljednjih godina života,

Papandreu je bio u velikoj meri uključen u kontraverze i skandale. Razveo se 1989.godine, od prve žene i otuđio od sina Georga koji je u to vrijeme već bio ministar u ime PASOK-a. U toku iste godine, Parlament ga je optužio da je bio povezan sa skandalom pronevere u Crete banci. Ipak se oslobodio svih optužbi i uspeo da pobedi na izborima održanim 1993.godine. Međutim, slabo zdravstveno stanje sprečilo ga je da upravlja na efikasan način. Penzionisao se januara 1996. godine i preminuo u junu iste godine.

Ključne socijaldemokratske organizacije

Internacionalne organizacije

S obzirom na internacionalno levičarsko usmerenje prirodno je da socijaldemokratija kao svetski dominantan politički pokret ima najrazvijeniju organizacijsku mrežu, kako na globalnom tako i na evropskom nivou. Na ovom mestu je važno pomenuti najznačajnije međunarodne organizacije i udruženja političkih partija čiji je zadatak izgradnja i očuvanje socijaldemokratije i međusobna pomoć idejno i ideološki sličnih partija i organizacija.

1. Socijalistička internacionala (SI)

SI je svetska organizacija socijaldemokratskih i demokratskih socijalističkih i radničkih partija. Iako je imala preteče pre i posle drugog svetskog rata, u sadašnjem obliku **SI** je osnovana 1951. godine i danas ima više od 160 članica. Ova organizacija određuje socijaldemokratiju kao „idealni oblik demokratije“ koji može rešiti probleme neregulisanog kapitalizma. **SI** ističe sledeće principe: prvi, **sloboda** — ne samo građanske slobode, već i sloboda od diskriminacije i sloboda od zavisnosti, kako od vlasnika sredstava za proizvodnju, tako i od nosilaca zloupotrebe političke moći, drugi, **jednakost i socijalna pravda** — ne samo pred zakonom već i ekonomska i sociokulturna jednakost, i jednake mogućnosti za sve uključujući i one sa fizičkim, mentalnim ili društvenim hendikepom, i, treći, **solidarnost** — jedinstvo i saosećanje

prema žrtvama nepravde i nejednakosti. Ovi ideali su opisani sa više pojedinosti u Deklaraciji principa Socijalističke internacionale. Glavni forum **SI** je njen Kongres koji se održava svake treće ili četvrte godine. Aktuelni predsednik **SI** je Georgos Papandreu, lider grčkog PASOK-a.

Sedište sekretarijata **SI** je u Londonu.

Web adresa je: www.socialistinternacional.org

IUSY- Najveća svetska omladinska politička organizacija

Web adresa: www.iusy.org

2. Partija evropskih socijalista (PES)

PES je zamišljen kao krovna organizacija socijalističkih, socijaldemokratskih i radničkih partija u evropskom kontekstu. Iako postoji duža tradicija međunarodnog organizovanja ovih partija, ovako zamišljen **PES** je osnovan 1992. godine na evropskom kongresu koji je održan u glavnom gradu Holandije- Hagu. **PES** trenutno čini nešto više od 30 političkih partija koje deluju u državama EU, kao i partije koja deluje u području Norveške. Pored ovih partija članstvo **PES**-a čini nekoliko partija pridruženih članova i partija koje se tu nalaze u svojstvu posmatrača. U skladu sa svojim statutom **PES** ima sledeće ciljeve:

1. jačanje socijalističkog i socijaldemokratskog pokreta u okviru EU-e i na celom Evropskom kontinentu,
2. razvijanje bliske saradnje između partija, parlamentarnih grupa, socijaldemokratskih predstavnika u Evropskom parlamentu i drugih socijaldemokratskih i socijalističkih organizacija,
3. određivanje zajedničke politike za EU i kreiranje zajedničkog manifesta za izbore za Evropski parlament.

Glavni forum PES-a je Kongres koji se sastaje svakih 5 godina. Međutim, lideri članica ove organizacije se sastaju 4-5 puta godišnje. Aktuelni predsednik PES-a je bivši danski premijer Paul Najrop Rasmusen.

Sedište sekretarijata PES-a je u Briselu.

Web adresa: www.pes.org

- **ECOSY**- Organizacija mladih evropskih socijalista, predstavlja omladinsku mrežu PES-a.

Web adresa: www.ecosy.org

3. Evropski forum za demokratiju i solidarnost

Evropski forum za demokratiju i solidarnost je formiran januara 1993. godine od strane socijaldemokratskih partija i političkih fondacija iz zemalja EU. Ovaj Forum je nastao kao rezultat nastojanja ovih organizacija da daju podršku transformacijskim i demokratskim procesima u Centralnoj, Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi. Evropski forum čini 11 socijaldemokratskih fondacija i 18 političkih partija **u okviru svog nadzornog tela**. Podstičući saradnju između socijaldemokratskih partija, organizacija i pojedinaca Evropski forum nastoji da popularizuje osnovne vrednosti socijaldemokratije u ovim regionima. Zbog toga se svake godine održava sastanak pomenutih fondacija na kojem se, između ostalog, prezentuju ostvareni rezultati kao i planovi za naredni period.

Sedište sekretarijata Evropskog foruma je u Amsterdamu.

Web adresa: www.europeanforum.net

Ključne omladinske organizacije na našim prostorima

1. SD9

SD9 je regionalna mreža omladinskih organizacija socijaldemokratskih partija. Ova organizacija promovira socijaldemokratske vrednosti, besplatno obrazovanje, bolju koordinaciju tržišta rada i mlade radne snage, besplatnu zdravstvenu zaštitu, kao i veću zastupljenost mladih u politici. SD9 čine pomladci 9 partija iz Slovenije, Hrvatske, Bosne, sa Kosova, Srbije, Makedonije i Crne Gore.

2. Nedelja socijaldemokratije

Nedelja socijaldemokratije je manifestacija koja je po prvi put organizavana 2006. godine u formi sedmodnevne škole. Svake godine NSD okuplja više od 60 učesnika iz socijaldemokratskih omladinskih organizacija (podmladci DS, LSV i SDU), mladih iz sindikata, NVO sektora i aktivista/aktivistkinja iz zemalja ex-Jugoslavije. Prisustvo eminentnih predavača, posvećenost istih učesnicima škole, mogućnost praktične primene naučenih znanja na radionicama, rad u manjim grupama, mogućnost izbora predavanja ili radionica u skladu sa interesovanjima učesnika/ka glavne su odlike škole.

Web adresa je: www.nedeljasocijaldemokratije.com